

Toisen asteen opiskelijoiden yrittäjyysintentiot– Tutkimus kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen kontekstissa

Erkki Nevanperä
Lukion rehtori/sivistystoimenjohtaja,
FT
Teuvan lukio
erkki.nevanpera@teuva.fi

Juha Kansikas
Professori (ma), KTT, FM
Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden
tiedekunta
juha.kansikas@econ.jyu.fi

Artikkeli on käynyt läpi referee-menettelyn.

Yrittäjyysintentiolla on aikaisemmin selitetty uuden liiketoiminnan ja yritystoiminnan syntyä. Aie perustaa yritys ei kuitenkaan synnytä yksin uusia yrityksiä, koska intentio ei välttämättä johda toimintaan. Yrittäjäksi valikoituminen tapahtuu vuosien työn, kokemusten ja oppimisen

kautta. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että yrittäjyysintentio on korkeampi toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa Puolassa kuin Suomessa. Eroja kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen osalta edustavat erityisesti ammattitaidon kehittäminen yrityksen perustamiseksi, liiketoimintamahdollisuuksien aktiivinen etsintä ja yhteistyökumppanien etsintä liiketoiminnan käynnistämiseksi.

Johdanto

Tässä tutkimuksessa analysoidaan empiirisen tutkimusaineiston avulla, mitä eroja Etelä-Puolan Cieszynin kaupungin Kopernikus-lukion ja Evan kelisen lukion opiskelijoiden yrittäjätentioissa on keskinäisenä vertailuna sekä suomalaisen Teuvan lukion opiskelijoiden yrittäjätentioihin verrattuna. Tutkimus tuottaa vertailevaa tietoa kahdesta eri maasta yrittäjyysintentiona.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä millainen yrittäjäröoli nuoria mahdollisesti kiinnostaa tulevaisuudessa ja millaiset heidän yrittäjätentioaikomuksensa ovat 1-2 vuoden kuluttua opiskelun päättymisestä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että muutos aikaansaa yrittäjyyttä (ks. esim. Kyrö 1997; Havusela 1999). Sen vuoksi on valittu kansainvälisen vertailun kohteeksi Puola, joka on muuttunut 1990-luvulla suunnitelmataloudesta markkinatalouteen ja omistajayrittäjyyteen. Tutkimus kehittää käytännössä pedagogisia ratkaisuita, koska Teuvan lukiolla on ollut useiden vuosien ajan ystävyyskuntatoiminnan kautta opiskelijavaihtoa Etelä-Puolassa olevan Kopernikus-lukion kanssa.

Puolassa on tilastojen mukaan runsas yritys-kanta, joka on syntynyt pääosin 1990-luvulla maan siirryttyä kollektiivitaloudesta markkinatalouteen. Puola on poliittisesti, uskonnollisesti ja kulttuurillisesti erilainen valtio Suomeen verrattuna. Puola oli pitkään kommunismivallan alaisena, eikä yksityisyrittäjyyttä voinut harjoittaa. Puolassa syntyi paljon yrityksiä 1990-luvun alkupuolella yksityistämisen ja poliittisen muutosten myötä. Maassa haluttiin ottaa vaikutteita lännestä, ja nähtiin että länsimaisuus on esimerkiksi (Pirilä 2004). Puolan viimeaikainen kehitys saattaa heijastua nuorten yrittäjy-

sintentioihin, jotka ovat tämän tutkimuksen kohteena.

Yrittäjyysintention, aikomus ryhtyä yrittäjäksi, heijastuu tietoisella tavoitteen asettelulla ja niiden saavuttamisella. Rohkeus ja pystyvyys toimia yrittäjänä nousevat esiin intention syntyessä. Intention rakentuu yksilön, mutta myös yhteisön ja organisaatioiden havaitsemiin mahdollisuuksiin (Wilson, Kickul & Marlini 2007, 400-401). Mahdollisuudet vaikuttavat, muuttavat ja heijastavat yrittäjyysintention olemassa oloa (Dimov 2007, 578). Yrittäjyysintention ei välttämättä johda yrityksen perustamiseen, mutta sitä voidaan pitää edellytyksenä uuden liiketoiminnan kehittämiseksi ja synnylle. Kyseessä on yksilön ajatteluun perustuva tekijä, joka syntyy pitkällä aikavälillä omien kokemusten ja työn kautta. Yrittäjyudessa intention voi perustua yritystoiminnan lopettamiseen (Brigham, De Castro & Shepherd 2007, 40-42). Uutta liiketoimintaa synnyttävän intention lisäksi yrittäjyudessa voidaankin käsitteellistää luopumisen intention, jonka merkitys erityisesti sukupolvenvaihdoksissa ja perustajasukupolven eläköitymisessä korostuu. Tästä huolimatta intention liiketoiminnassa on usein nähty pelkästään yrittäjyyttä synnyttävänä voimana.

Yrittäjyyskasvatuksen rooli on nähty intentiona tukevana opiskelijoiden keskuudessa. Tällöin opetukselle ja opettajille on asetettu rooli kannustaa opiskelijoita valikoiden ja valikoituen omaksumaan taitoja ja tietoja, jotka tukisivat tarvittaessa yrittäjyysintention kehittymistä (Peterman & Kennedy 2003, 138-139). Yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä on ollutkin kehittää ja tukea yrittäjyysintention syntymistä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida sitä, miten yrittäjyysintention näkyy toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa. Tutkimus perustuu kansainvälisen

yrittäjyyskasvatuksen kontekstiin. Kuten Bell, Callaghan, Demick ja Scharf (2004, 118-119) ovat todenneet, kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen opetuskäytäntöjä voidaan siirtää kulttuurista toiseen lähes sellaisenaan. Heidän tutkimustuloksensa tukee sitä ajatusta, että kansainvälistä yrittäjyyskasvatusta tutkimalla voidaan arvioida opetuskäytänteitä ja opetuksen lähtökohdista yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi. Tutkimuksen tutkimusongelma on seuraava: ”Mitä eroja on puolalaisten ja suomalaisten eräissä lukioissa opiskelevien nuorten yrittäjyysintentionissa?” Tutkimusongelman kontribuutio on paitsi pedagoginen, myös intention tutkimista kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen kontekstissa edistävä. Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta vertaileva kansainvälinen aineisto voi lisätä myös kulttuurillisen oppimisen tapoja.

Puolalaisten ja suomalaisten toisen asteen opiskelijoiden muuttuvat kontekstit

Sulkowski (2002, 127-128) näkee, että puolalaisissa organisaatioissa vallitsee tällä hetkellä tasa-arvoinen orientaatio, joka näkyy syndikalistisena suuntauksena ammattijärjestöjen toiminnassa. Sulkowskin mukaan puolalaisissa organisaatioissa on kaksijakoinen suhtautuminen valtaan: toisaalta alistutaan voimakkailla auktoriteeteille, mutta toisaalta auktoriteetteihin kohdistuu epäluottamusta. Puolalaisorganisaatioissa vallitsee tällä perusteella vahva jako ”meihin” (työntekijät) ja ”heihin” (vallankäyttäjien). Tämä saattaa heijastua toisen asteen opiskelijoiden yrittäjyysintentioniin perheen, roolimallien ja ympäristön kautta.

Puolalaisten kanssa työskennelleet suomalaiset ovat esittäneet erilaisen johtamiskulttuurin yhtenä suurimmista haasteista ulkomaankomennuksellaan (ks. esim. Laitinen 2002, 367). Johtamisen lisäksi kie-

limuuri ja työskentelytavat ovat mainittu Puolassa toimimisen vaikeuksina (Kalmi 2002, 327, 331). Kalmin (2002) tekemässä tutkimuksessa todettiin toisaalta, että yksikään vastaajista ei pitänyt kulttuuria erittäin esteenä, muut ongelmat kuten asiakkaiden velkaantuneisuus, hyvän liikekumppanin löytämisen vaikeus, lainsäädännön liiketoimintaan vaikuttavat määräykset ja byrokratia olivat kulttuuria suurempia ongelmia.

Krzywiński (Pacek 2006, 87-89) arvioi puolalaista johtamistapaa kilpailukyvnäkökulmasta ja toteaa, että Puolassa tehokas intuitiivinen ja henkilökohtaisiin suhteisiin perustuva päätöksentekotapa on tehoton kansainvälisillä markkinoilla. Yhtenä heikkoutena maailmanmarkkinoilla toimimisessa hän näkee puolalaisten tukeutumisen taidokkaaseen lainpöytäkirjojen hyödyntämiseen. Näin ollen Krzywiński esittää voimakasta kritiikkiä puolalaista liikkeenjohtoa vastaan.

Vertailtaessa tiedonkulun nopeutta suomalais- ja puolalaisvastaajien näkemykset erosivat toisistaan, sillä joidenkin puolalaisten subjektiivinen käsitys oli, että suomalaiset välittivät tietoa odotettua hitaammin. Kulttuuristen ongelma-alueiden kohdalla suomalaisten puheissa nousivat esiin etenkin luottamuspuola. Esimerkiksi suullisen sopimuksen pitäminen ei Puolassa ole niin itsestään selvää kuin Suomessa (Pacek 2006, 87-89).

Erot yrittäjyydessä ja yrittäjyysaktiivisuudessa

Uusien yritysten syntymisellä on kuvattu tutkimuksessa alueen yrittäjämääsyyttä. Puolan yrityksistä lukumääräisesti enää murto-osa on valtion omistuksessa. Vuoden 2002 lopussa Puolassa oli noin 3,5 miljoonaa yritystä, joista 0,06 prosenttia (alle 2000 kpl) oli

valtion omistuksessa. Teollisuusyrityksistä valtio omisti 0,23 prosenttia. Puolan hallitus ilmoitti myös nopeuttavansa yksityistämistä. Tavoitteen saavuttamiseksi Puolan parlamentti (Sejm) hyväksyi toukokuussa 2004 lain, jonka avulla yritystoiminnan perustamista nopeutetaan muun muassa byrokraatiaesteitä poistamalla (Pirilä 2004).

Vuoden 2002 lopussa Puolassa oli 383 000 teollisuusyritystä, joista valtaosa (77 %) oli yksityisten henkilöiden omistamia yrityksiä ja loput joko yksityisiä tai valtionomisteisia yhtiöitä. Vuonna 2002 ulkomaisessa omistuksessa olevia yrityksiä oli teollisuudessa noin 11 000, kasvaen 13 prosenttia edellisvuodesta. Ulkomaisien yritysten osuus oli hieman yli neljännes kaikista yrityksistä. Vuonna 2001 yksityinen sektori tuotti 72 prosenttia teollisuustuotannon lisäarvosta ja työllisti 75 prosenttia teollisuuden työvoimasta. Valmistusteollisuudessa yksityisen sektorin osuus tuotannon lisäarvosta oli 93 prosenttia, mutta vain 13 prosenttia kaivos- ja louhintateollisuudessa ja 9 prosenttia sähkö-, kaasun-, ja vesihuollossa (Pirilä 2004).

Suomen Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2005 Suomessa toimi 236 435 yritystä. Yritysten määrä kasvoi 2 prosenttia edellisvuodesta. Määrä lisääntyi 1990-luvun loppupuoliskolla vuosittain keskimäärin 4 prosenttia. 2000-luvun alkuvuosina yritysten määrän kasvu alentui keskimäärin vajaaseen prosenttiin vuodessa. Vuonna 2004 kasvu nopeutui 2 prosenttiin ja on pysynyt suunnilleen samoissa lukemissa vuonna 2005.

Suomen GEM-tutkimuksen (Arenius, Autio ja Kovalainen 2005) mukaan kokonaisyrittäjyysaktiivisuuden tason (GEM/TEA; % työikäisistä) kehitys Suomessa oli seuraava: vuonna 2000 taso oli 8 prosenttia työikäisistä, vuonna 2001 se nousi 10 prosenttiin, vuonna 2002 se laski jälleen

5 prosenttiin nousten taas vuonna 2003 7 prosenttiin. Vuonna 2004 saavutettiin todella alhainen 4 prosentin yrittäjyysaktiivisuuden taso. Kyseisen Gem 2004-tutkimuksen mukaan miehet ovat Suomessa aktiivisempia oman yrityksen perustamisessa, ja ero on tilastollisesti merkitsevä kaikissa ikäryhmissä. Miesten aktiivisuus yrityksen perustamisessa on korkeimmillaan 25-34-vuotiaana ja naisilla korkein aktiivisuus yrityksen perustamiseen on 35-44-vuotiaana.

Nuorisobarometrin (2004) mukaan nuorten asennoituminen yrittäjyyttä kohtaan on kokonaisuutena arvostava ja yrittäjyyttä pidetään tuottavana mutta vaativana toimintana. Saman tutkimuksen mukaan kuitenkin vain 11 prosenttia nuorista suunnittelee yrityksen perustamista. Toisaalta väitteeseen ”Olisin valmis ryhtymään yrittäjäksi, mikäli keksisin jonkin hyvän liikeidean” vastaa myöntävästi yli puolet (51 %) ja lähes yhtä suuri osa (47 %) hyväksyy väitteen ”Olisin valmis ryhtymään yrittäjäksi, mikäli siihen liittyvät taloudelliset riskit eivät olisi suuria” (Wilska 2007, 26).

Riskit ovat myös eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuorten suurin este ryhtyä yrittäjiksi. Laitilan (2006) mukaan Suupohjan alueen nuorista 43 prosenttia ei ole kiinnostunut yrittäjyydestä työttömyyden vaihtoehtona. Nuorista 38 prosenttia ilmaisee jonkinlaista kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan. Riskit ovat suurin koettu este (38 %), taloudelliset syyt toiseksi suurin (17 %) ja kolmanneksi suurin este on kokemuksen puute (16 %). Nuorisobarometri (2004) osoittaa, että nuoret, joiden lähiomaisten joukossa on yrittäjiä, eivät myöskään hyväksy yhtä usein väitettä ”En ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa” kuin muut vastaajat. Yrittäjävanhempien lapsista peräti 82 prosenttia on täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen

kanssa, kun taas osuus niistä, joiden lähiomaisissa ei ole yrittäjiä, on 69 prosenttia (Wilska 2007, 26).

Paakkunainen (2007) on tullut tutkimuksessaan toisenlaiseen tulokseen. Nuorten mielipide on, että ”yrittäjyyttä koskevat asiat eivät ole koulun päiväjärjestyksessä” eli käytännöissä. Kyseessä on hyvin laaja nuorisotutkimusverkoston tekemä valtakunnallinen tutkimus. Opiskelijoilta kysyttiin, rakentaako viimeisen 10-15 vuoden aikana saatu kouluopetus polkuja yrittäjän ammattiin. Miltei puolet (48 %) opiskelijoista oli sitä mieltä, että koulujen yrittäjyysopetus ei ole tehokas siltä yrittäjyyteen. Nuoret eivät kokeneet yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjä toimivina (Paakkunainen 2007, 114-115).

Pihkala (2008) on tutkinut ammatti- korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyysintentiona. Kysely tehtiin kahdessa vaiheessa siten, että opiskelunsa aloittaville suoritettiin kysely vuonna 2000 (vastasi 177 opiskelijaa) ja toistokysely suoritettiin vuosien 2003 ja 2004 vaihteessa. Tutkimukseen sisältyi myös fokushaastattelu. Pihkalan mukaan painotettu yrittäjyyskoulutus ei aiheuta opiskelijoiden yrittäjyysaikomuksissa muutoksia. Ne näyttävät olevan suhteellisen pysyviä opintojen ajan. Opiskelijat kokevat yrittäjyyskoulutuksen merkityksen osana opintoja tärkeänä. Koulutuksen avulla kaikkien opiskelijoiden tietoisuus yrittäjyydestä lisääntyy yleisellä tasolla. Opiskelijat arvioivat yrittäjyyskoulutuksen tuovan kuitenkin epävarmuutta siinä mielessä, miten he luottavat omaan yrittäjyyskykyihinsä. Epävarmuutta aiheuttavat asetetut yrittäjyysopintojen ylimitoitettut tavoitteet, yrittäjäksi kannustamisen ja siihen liittyvän henkisen tuen puute sekä yrittäjyysopintojen laatu ja opintojen ajoitus. Tulosten mukaan on kuitenkin perusteltua liittää yrittäjyyttä eri tasoille korkeakoulutukseen. (Pihkala 2008.)

Areniuksen, Aution ja Kovalaisen (2005) mukaan yrittäjyysaktiivisuudella mitattuna Suomi sijoittuu 34 GEM 2004-tutkimuksessa mukana olevan maan joukossa sijalle 25. Vaikka yrittäjyysaktiivisuus on Suomessa alhaista, lähes puolet työikäisistä suomalaisista ilmoittaa henkilökohtaisesti tuntevansa yrittäjän tai yrittäjiä (Puolassa n. 30 %). Tällä osuudella Suomi sijoittuu seitsemännelle sijalle kansainvälisessä vertailussa (Puolan ollessa sijalla 29.). Yli puolet (51 %) suomalaisista uskoo, että uudelle yritystoiminnalle avautuu hyviä mahdollisuuksia seuraavan vuoden aikana (Puolassa vain 8 %). Tällä luvulla Suomi sijoittuu jaetulle ensimmäiselle sijalle 37 GEM 2004-maan joukossa (Puola on sijalla 25).

Usko mahdollisuuksiin ei kuitenkaan Suomessa muutu toiminnaksi. Vain 7 prosenttia suomalaisista uskoo ryhtyvän uuteen yrityshankkeeseen seuraavien 3 vuoden aikana (Puolassa vielä vähemmän eli 4 %). EU-maiden keskiarvo on noin 10 prosenttia, Suomi sijoittuu 29. sijalle (Puola 33.) GEM -tutkimus jakaa yrittäjyyden yhtäältä mahdollisuusyrittäjyyteen ja toisaalta pakkoyrittäjyyteen. Mahdollisuusyrittäjyyden osalta Suomi sijoittuu 37 maan joukossa 24. sijalle (Puola 31.). Pakkoyrittäjyyden osalta Suomi sijoittuu 34. sijalle (Puola 16).

Puolan ja Suomen yrittäjyyskasvatuksen haasteet ovat niiltä osin samankaltaisia, että yritysten kokonaismäärän kasvassa kannattavuus ja kasvuyrittäjyys, kansainvälistymisen lisäksi, haastavat mikro- ja pienet yritykset. Eroavaisuudet, jotka saattavat vaikuttaa nuorten yrittäjyysintentioniin, ovat kulttuurillisesti monikerrostuneempia asenteisiin ja uskomuksiin liittyviä vaikuttimia, jotka heijastavat yrittäjyyden arvostusta ja arkikäsitystä.

Yrittäjyysintentiot, -asenteet ja -uskomukset

Yrittäjyysintention lähikäsitteet

Yrittäjyysintention sisärkäsitteitä ovat sekä uskomukset, että asenne yrittäjyyttä kohtaan. Asenne voi olla myönteinen, kielteinen, hyväksyvä tai torjuva. Se on myös yksilön tapa käsittää ja arvioida ympäristön asioita; joidenkin asioiden arvostamista ja toisten väheksymistä, jonkin asian mieluisaksi tai vähemmän mieluisaksi kokemista (Peltonen & Ruohotie 1992, 39).

Asenteet voivat siten synnyttää aikomuksia toimia tietyllä tavalla (Robbins 1983, 117-118). Yksilön kokiessa onnistumisen tunteen jossakin asiassa hän asennoituu siihen entistä myönteisemmin, lisää ponnistelujaan ja kehittää asiassa tarvittavia suoritusvalmiuksiaan. Tällöin yksilön arvostukset ja arvot saattavat muuttua (Peltonen & Ruohotie 1992, 39). Motivaatio on tiettyyn tilanteeseen liittyvä yksilön tila, joka määrittelee millä vireydellä ja mihin suuntautuneena hän siinä tilanteessa toimii. Motivaatio heijastaa persoonallisuuden ja älykkyyden konatiivisen alueen rakenteita. Ne vaikuttavat itsearvostukseen, uskoon omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin sekä tahdonalaisiin rakenteisiin kuten sitkeyteen, tahtoon oppia sekä ponnisteluun. Lisäksi motivaatioon liittyvät sen lähikäsitteet kuten tarpeet ja halut toimia yrittäjänä (vrt. Ruohotie 1977, 6; Ruohotie & Koironen 1999, 6).

Suuntautumista yrittäjyyteen, yrittäjyysorientaatiota, on selitetty tavoitteiden saavuttamisen tarpeella (Sagie & Elizur 1999, 380-383). Tällöin intentio on toteutunut orientaationa nähdä yrittäjyys elämäntapana ja professiona. Kuten intentio, suuntautuminen yrittäjyyteen syntyy pitkällä aikavälillä oppimisen ja koke-

musten kautta. Orientaatio voi kannustaa muita perustamaan uutta liiketoimintaa.

Yrittäjyysintentiotutkimuksia

Nuorten käsityksiä oman yrityksen perustamisesta, nuorten suhtautumista työhön, yrittäjyyteen ja talouselämään yleensä sekä yrittäjyyskasvatusten muutoksia on käsitelty yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa 1990-luvulta alkaen (ks. esim. Köppä & Tauriala 1990; Nyssölä 1996; Paunikallio 1998; Virolainen ja Valkonen 1999 ja Vuorinen ja Valkonen 1999). Esimerkiksi Melin (2001) on tutkinut yrittäjyysintentiona ja niiden taustatekijöitä Virossa ja Suomessa, vertailukohteina olivat eräissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret. Vesalainen ja Pihkala (1998) ovat tutkineet asenteiden, yksilön yrittäjäominaisuuksien sekä ympäristön push- ja pull-tekijöiden vaikutusta yrittäjyyteen. Paajanen (2001) on konstruoinut viitekehysten ja tutkimusasetelman nuorten yrittäjyyskasvatuksesta opettajan näkökulmasta katsoen. Nevanperä (2003) on tutkinut nuorten tulevaisuuden yrittäjärooleja ja -aikomuksia.

Yrittäjyysintentiona on tarkoitettu aikomusta ryhtyä yrittäjäksi ja työllistää itse itsensä. Lisäksi on katsottu, että intentionaalisuutta osoittaa myös uusien arvojen luominen olemassa oleviin yrityksiin (Huuskonen 1989, 121-122; Bird 1988, 442).

Yrittäjyysintentiona edustaa aietta, ja se ei välttämättä johda toimintaan, mutta on edellytys sille (Pittaway ja Cope 2007, 506). Intentiona voi olla perusta uudelle liiketoiminnalle ja yrityksen perustamiselle omistajayrittäjänä. Sitä tukevat paitsi kokemusten, taitojen ja tietojen kumulointuminen niin myös henkinen kasvu yrittäjyyteen. Yrittäjyyskasvatuksen profiili on voinut olla tällöin uusien yritysten syn-

tyä tukeva (Sang, Daesung & Seong-Bae 2005, 40-41). Toisaalta, Audet (2004, 10) korostaa, että intentio muuttuu eikä ole pysyvä. Tällöin intention luonne, opiskelijoita tutkittaessa, ei selitäkään uuden liiketoiminnan syntyä. Intentio voi toteutua yritystoimintana, mutta toisaalta uusi potentiaalinen yrittäjä saattaa siirtää toimintaansa tai vetäytyä liikeidean toteuttamisesta eri syistä. Tällöin yrittäjyysintentio ja siihen liittyvä yrittäjyyskasvatus ei välttämättä luokaan uutta liiketoimintaa.

Intentiota voidaan selittää kognitioiden avulla. Yrittäjyysintention synty voi perustua myönteisiin kokemuksiin, haluttavuuteen sekä kannustavien sosiaalisten verkostojen olemassaoloon. Paitsi yksilöt, esimerkiksi tiimit, omaavat erilaisia yrittäjyysintentioneja. (Shepherd & Krueger 2002, 177). Intentio näyttäytyy opiskelijoiden kontekstissa paitsi yksilöön pohjautuvana ilmiönä, myös ympäristöstä, perheestä ja kulttuurista heijastuvana käsitteenä.

Intentio heijastuu käytöksenä. Yrittäjyyteen orientoituvan henkilön aloitetyky, ideointi ja mahdollisuuksien havainnointi aktivoituvat (Kreuger Jr., Reilly & Carsrud 2000, 423). Samalla intentio muokkaa yksilön suhdetta häntä ympäröivään yhteisöön: yksilö saattaa intention myötä ryhtyä suunnittelemaan liiketoimintaa ja arvioimaan sen resurssija yritystoiminnan käynnistämisen näkökulmasta. Toteuttavuus ja halu toimia eivät pelkästään selitä sitä, että yrittäjyysintentio johtaa yrityksen perustamiseen. Niiden lisäksi, itsepystyvyys, usko ja tieto omasta osaamisesta ja kyykkyydestä, tukee yrittäjyysintention yritystoimintaa tuottavaa luonnetta (Collins, Hannon & Smith 2004, 458). Tässä yrittäjyyskasvatuksella on ollut merkittävä rooli viime vuosina erityisesti kykyjen ja itsepystyvyyden kehittäjinä (Henderson & Robertson 2000, 282). Tämän lisäksi yrittäjyyskasvatusohjelmat ovat pystyneet

yrittäjyysintention muuttamiseen opiskelijoiden keskuudessa (Rasmussen & Sørheim 2006, 188). Tähän voidaan pyrkiä esimerkiksi yllättävyyttä, tekemistä ja teorioiden sekä käytännön suhteen arviointia opetuksessa. Tällöin opiskelusta ja opiskeluympäristöstä voidaan tehdä yrittäjyysintention kasvamiselle suotuisa. Tämä edistää henkistä kasvua yrittäjyyteen sekä mahdollista uuden liiketoiminnan kehittämistä (Fiet 2000, 105).

Eri tutkijoiden pääosin kognitiiviseen motivaatioteoriaan pohjautuvien määritelmien mukaan intentiolla tarkoitetaan yksilön käyttäytymisaikomuksia (Huuskonen 1989, 109-111; Peltonen 1986, 105-109; Bird 1988, 442). Bird korostaa intentionaalisuudessa sitä, että se on mielentila, joka suuntaa henkilön huomion kohti määrättyä kohdetta tarkoituksena aikaansaada jotakin toimintaa (Bird 1992, 11).

Yrittäjyysintentiolla tarkoitetaan aietta perustaa yritys tai uutta liiketoimintaa. Intentio luo perustan toiminnalle tai toimimattomuudelle. Se voi johtaa uuteen liiketoimintaan tai vetäytymispäätökseen. Intention voidaan vaikuttaa yrittäjyyskasvatuksen pedagogisin keinoin. Kansainvälinen yrittäjyyskasvatus, joka on tämän tutkimuksen kohteena, mahdollistaa ymmärtämään yrittäjyysintention luonnetta toisen asteen koulutuksessa.

Metodologiset valinnat

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty kyselylomakkeella. Tutkimuksen suorittaja on itse organisoinut kyselyn ensin omassa koulussaan, Teuvan lukiossa, ns. vaihtoviikon aikana järjestetyn yrittäjyyskurssin yhteydessä keväällä 2006. Tutkimuksen suorittaja vieraili tammi-kuun alussa 2007 kahdessa puolalaisessa lukiossa kolmen viikon ajan opettaen siellä Suomi-tietoutta, suomalaista kult-

tuuria, Suomen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijahakujärjestelmiä sekä yrittäjyyttä. Tutkija organisoii tutkimuksen järjestämisen kyseisissä kouluissa, ja apuna hänellä oli koulujen englannin kielen opettajat, jotka käänsivät kaikki kysymykset ja väittämät puolaksi, joten väärinkäsityksiä ei syntynyt. Tutkija käytti kyselylomakkeena väitöskirjansa (Nevanperä 2003) kyselylomaketta ja käänsi sen itse englanniksi, kieliäsun tarkisti englannin kieltä paljon työssään käyttävä yritys-kouluuttaja. Kyseistä lomaketta ja sen osia on käytetty muun muassa Joensuun yliopiston ja Vaasan yliopiston vastaavissa yrittäjyystutkimuksissa. Tutkimuksen tulokset analysoitiin varianssianalyysillä.

Tulokset

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat suomalaiset ja puolalaiset eräissä lukioissa opiskelevat 17-18-vuotiaat nuoret, jotka opiskelivat kyselyn tekohehkellä tutkimukseen valituissa kouluissa. Näitä oli Puolassa kaksi ja Suomessa yksi. Tutkimuksessa käytettiin harinnanvaraista ryväsotantaa. Ryväsotanta toteutettiin Puolassa koululuokittain. Suomessa tutkimukseen vastasivat yrittäjyyskurssin keväällä 2006 valinneet opiskelijat.

Taulukko 1. Aineiston kuvaus.

Koulu	Kokonaismäärä (2. ja 3. luokka)	Otos	%	Nainen	Mies	Yrittäjätausta	Ei yrittäjätaustaa
Kopernikus-lukio (Puola)	480	112	23	58	54	44 (39 %)	68
Evankelinen lukio (Puola)	84	31	36	14	17	18 (58 %)	13
Teuvan lukio (Suomi)	138 (1-3)	21	15	1	20	13 (62 %)	8

Muuttujien operationalisointi

Yrittäjyysintentioita on mitattu 39 väittämällä, joista 19 mittasi mahdollisia yrittäjärooleja koulunkäynnin jälkeen ja 20 mahdollisia lähitulevaisuuden (1-2 vuoden kuluessa) yrittäjäaikomuksia (vrt. Nevanperä 2003). Lähtökohta on ollut yrittäjyysintentioita

tutkiva lähestymistapa. Opiskelijoiden yrittäjyysintentioissa on aikaisempien tutkimuksien mukaan eroja sekä Suomessa että muissa maissa (vrt. Huuskonen 1992; Arenius ja Autio 1999, Arenius, Autio ja Kovalainen 2005; Melin 2001; Vesalainen ja Pihkala 1998; Nevanperä 2003).

Tutkimuksen empiiriset tulokset ja pohdinta

Taulukossa 2 on lueteltu vertailuna kahdeksan testien väittämökoh- taista keskiarvoa, joissa näyttää olevan eroja sekä Suomen että Puolan ja myös puolalaisten lukioiden välillä. Teuvan lukion tuloksissa on vuoden 2006 yrittäjyyskurssin opiskelijoiden pistearvot. Yksisuuntainen varianssianalyysi (ANOVA) toteutettiin riippumattomien ryhmien välillä. Puolalaiset nuoret näyttivät antavan lähes kaikille tulevaisuuden yrittäjärooleille korkeammat pistearvot kuin

suomalaiset. Liikemiesyrittäjä sai kaikilta opiskelijaryhmiltä lähes saman pistearvon (2,95-2,97). Tiimiyrittäjyys sai puolalaisilta Kopernikus-lukion opiskelijoilta korkeamman pistearvon kuin suomalaisilta nuorilta E K.a.= 3,63; K K.a.= 3,13 ja T K.a.=3,23¹. Keksijäyrittäjä näyttää kiinnostavan suomalaisia enemmän kuin puolalaisia. Nuoret antoivat pistearvoiksi E K.a.=2,71; K K.a.=3,07 ja T= K.a.3,10. Ammatinharjoittaja-rooli sai myös suomalaisilta nuorilta korkeamman painotuksen kuin puolalaisilta nuorilta E K.a.= 2,90; K K.a.= 2,94 ja T K.a.=3,10.

¹ E = Evankelinen lukio (Puola), K = Kopernikus lukio (Puola), T = Teuvan lukio (Suomi).

Taulukko 2. Kahdeksan keskeistä tulevaisuuden yrittäjyysroolia koulunkäynnin jälkeen.

Väittämä: voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa....	Puola Evank. Lukio N=31 (E) K.a. (K.h.)	Puola Kopern. Lukio N=112 (K) K.a. (K.h.)	Suomi Teuvan Lukio N=21 (T) K.a. (K.h.)
1. tiimiyrittäjänä, joka toimii 1-3 muun yrittäjän kanssa yhteisessä yrityksessä.	3,63 (.99)	3,13 (1.25)	3,23 (.97)
2. keksijäyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman kädentaidon hyödyntämiseen.	2,71 (1.35)	3,07 (1.17)	3,10 (1.18)
3. ammatinharjoittajana, jonka toiminta perustuu jonkin perinteisen ammatin harjoittamiseen yksityisenä elinkeinonharjoittajana.	2,90 (1.20)	2,94 (1.25)	3,10 (1.04)
4. johtajayrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman, useita henkilöitä työllistävän yrityksen johtamiseen.	3,41 (1.35)	3,2 (1.32)	3,05 (1.16)
5. liikemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu kaupantekoon ja erilaisten "bisnesten" vauumamiseen.	2,97 (1.25)	2,95 (1.32)	2,95 (1.24)
6. osa-aikayrittäjänä, joka harjoittaa omaa yritystoimintaa palkkatyön ohella.	3,00 (1.13)	2,90 (1.22)	2,81 (1.29)
7. alihankintayrittäjänä, jonka toiminta perustuu osaamisen tai tuotantokapasiteetin myymiseen suuremmille yrityksille.	2,97 (1.28)	2,96 (1.29)	2,62 (1.02)
8. vanhempien yrityksen jatkajana.* ²	2,97 (1.56)	2,23 (1.48)	2,00 (1.45)

(E= Evankelinen lukio; K= Kopernikus-lukio; T= Teuvan lukio)

Johtajayrittäjä-roolia painottivat puolalaiset nuoret korkeammalle kuin suomalaiset nuoret E K.a.=3,41; K K.a.= 3,20 ja T K.a.= 3,05. Osa-aikayrittäjä-rooli kiinnostaa myös puolalaisia enemmän kuin suomalaisia. E K.a.=3,00; K K.a.= 2,90 ja T K.a.= 2,81. Alihankintayrittäjäyys sai puolalaisilta korkeamman pistearvon kuin suomalaisilta nuorilta E K.a.=2,97; K K.a.= 2,96 ja T K.a.= 2,62.

Melkein merkitsevä ero puolalaisten ja suomalaisten nuorten antamissa pistearvoissa oli suhtautumisessa vanhempien yritystoiminnan jatkamiseen (E K.a.=2,97; K K.a.= 2,23 ja T K.a.= 2,00). Suomalaisen pistearvon alhaisuus on edelleen samaa tasoa kuin Nevanperän (2003) tutkimuksessa, jolloin tutkimuksessa mukana olleiden nuorten (N=638) antamat pistearvot perheyrittäjäfaktorille vaihtelivat

² Tutkimuksessa käytetyt tilastolliset merkitsevyystasot ovat * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

(1,73-2,10) välillä. Teuvalaiset lukiolaiset suhtautuivat vanhempien yritystoiminnan jatkamiseen negatiivisesti (1,73).

Tässä tutkimuksessa suomalaisten opiskelijoiden antama alhainen pistemäärä vanhempien yrityksen jatkamiseen on merkittävä, koska nuorista 62 prosentilla on yrittäjävanhemmat. Areniuksen, Aution ja Kovalaisen (2005) mukaan yrittäjäyksiaktiivisuuden taso Puolassa oli 34 GEM -maan tutkimuksessa vuonna 2004 lähes 10 prosenttia, kun se Suomen osalta oli alle 5 prosenttia. Tämä tutkimus vahvis-

taa asian. Suomessa on ryhdyttävä todellisiin tekoihin tämän asian korjaamiseksi, ja asialla on kiire. Viittaamme myös Seikkula-Leinon (2007) opetusministeriölle tekemään valtakunnalliseen tutkimukseen yrittäjäyksiaktiivisuuden tilasta Suomessa.

Taulukossa 3 on lueteltu vertailuna 11 testien väittämäkohtaista keskiarvoa, joissa näyttää olevan eroja sekä Suomen että Puolan ja myös puolalaisten lukioiden välillä. Puolalaiset nuoret näyttävät antavan kaikille yrittäjäyksiaktiivisuudelle korkeammat pistearvot kuin suomalaiset antavat.

Taulukko 3. Yksitoista keskeistä mahdollista yrittäjäyksiaktiivisuudesta.

Väittämä: Mahdolliset yrittäjäyksiaktiivisuudeni seuraavien 1-2 vuoden aikana	Puola Evank. Lukio N=31 (E) K.a. (K.h.)	Puola Kopern. Lukio N=112 (K) K.a. (K.h.)	Suomi Teuvan Lukio N=21 (T) K.a. (K.h.)
1.kehitän ammattitaitoani pystyäkseen käynnistämään oman yrityksen***	3,94 (1.06)	3,73 (1.11)	2,76 (1.04)
2.aion ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi	3,16 (1.07)	2,81 (1.20)	2,54 (1.18)
3.etsin aktiivisesti liiketoimintamahdollisuuksia***	3,55 (.88)	2,77 (1.34)	2,52 (1.17)
4.toimin tiimissä, joka pyrkii kehittämään uusia liikeideoita**	3,58 (.99)	2,76 (1.23)	2,52 (.98)
5.kehitän yksityisesti uutta tuotetta tai palvelua*	3,06 (1.18)	2,42 (1.26)	2,52 (1.12)
6.kehitän kaupallista osaamista käynnistääkseni*	3,45 (1.06)	3,12 (1.18)	2,52 (1.17)
7.etsin rahoitusta liikeidealleni*	3,68 (1.05)	3,29 (1.34)	2,43 (1.08)
8.aion sijoittaa yksityiseen liiketoimintaan	3,19 (.98)	2,71 (1.29)	2,43 (1.03)
9.etsin yhteistyökumppaneita liiketoim. käynnistämiseksi****	3,81 (1.14)	3,06 (1.38)	2,38 (.92)
10.aloitan yrittäjäyksiaktiivisen pitkäkestoisen opiskelun	2,53 (1.32)	2,82 (1.39)	2,38 (1.16)
11.jatkan vanhempieni yritystoimintaa	2,33 (1.30)	2,05 (1.36)	1,80 (1.36)

(E= Evankelinen lukio; K= Kopernikus-lukio; T= Teuvan lukio)

³ Tutkimuksessa käytetyt tilastolliset merkitsevyystasot ovat * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Väite ”kehitän ammattitaitoani pysyväkseni käynnistämään oman yrityksen” sai puolalaisilta nuorilta todella korkean pistemäärän suomalaisten pisteարvon verrattuna (E K.a.= 3,94; K K.a.= 3,73 ja T K.a.= 2,76). Väite ”aion ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi” sai nuorilta pisteարvoiksi E K.a.= 3,16; K K.a.= 2,81 ja T K.a.= 2,54. Väitteen ”etsin aktiivisesti liiketoimintamahdollisuuksia” pisteարvot olivat E K.a.= 3,55; K K.a.= 2,77 ja T K.a.= 2,52.

”Tiimissä toimiminen” näyttää kiinnostavan puolalaisia enemmän kuin suomalaisia (E K.a.=3,58; K K.a.=2,76 ja T K.a.= 2,52). ”Kehitän kaupallista osaamista käynnistääkseni oman yrityksen” sai myös korkeat pisteet puolalaisilta nuorilta (E K.a.=3,45; K K.a.=3,12 ja T K.a.= 2,52), samoin väite ”aion sijoittaa yksityiseen liiketoimintaan” (E K.a.= 3,19; K K.a.=2,71 ja T K.a.= 2,43). Pisteարvoerot olivat välillä (0,76-0,93).

Puolalaiset nuoret ovat kiinnostuneita rahoituksen arvioinnista omille ideoilleen. Väite ”etsin rahoitusta liikeidealleni” sai myös korkean pisteարvon puolalaisilta nuorilta suomalaisten opiskelijoiden pisteարvon verrattuna (E K.a.= 3,68; K K.a.=3,29 ja T K.a.= 2,43). Myös yhteistyökumppaneita mietittiin liiketoiminnan käynnistämiseksi. Väite ”etsin yhteistyökumppaneita liiketoiminnan käynnistämiseksi” sai puolalaisilta nuorilta korkean pisteարvon suomalaisten pisteարvon verrattuna E K.a.= 3,81; K K.a.=3,06 ja T K.a.= 2,38. Pisteարvoero (0,68-1,43) oli suuri. ”Aloitan yrittäjyyteen tähtäävän pitkäkestoisen opiskelun” sai myös puolalaisilta nuorilta korkeamman pisteարvon E K.a.= 2,53; K K.a. =2,82 ja T K.a.= 2,38.

Tilastollisesti merkitsevää eroa puolalaisten ja suomalaisten nuorten antamisissa pisteարvoissa ei ollut myös väittämässä

”jatkan vanhempieni yrittäjätoimintaa” (E K.a.=2,33; K K.a.= 2,05 ja T K.a.=1,80). Suomalaisten pisteարvon alhaisuus on edelleen samaa tasoa kuin Nevanperän (2003) tutkimuksessa, jolloin tutkimuksessa mukana olleiden nuorten (N=638) antamat pisteարvot perheyrittäjäfaktorille vaihtelivat välillä (1,73-2,10).

Johtopäätökset

Yrittäjyysintentiota on tutkittu viime vuosina yrittäjyyskasvatuksessa monissa konteksteissa. Tutkimus on ollut kansallista, ja harvoin kansainvälisiä aineistoja vertailevaa kvantitatiivista tutkimusta. Kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä voidaankin pitää sitä, että se heijastaa ymmärrystä kotimaisesta yrittäjyyskasvatuksen tilasta ja siitä, millaisia yrittäjyysintentioneita meillä keskimäärin on toisen asteen opiskelijoilla. Kansainvälisen yrittäjyyskasvatuksen voimavaroihin voidaan myös laskea pedagogisten käytäntöjen ja toimintatapojen arviointi sekä siirtäminen.

Varianssianalyysin tuloksia on syytä tulkita varauksella, koska ryhmien otoskokojen väliset erot olivat aineistossa suuria (Kopernikus-lukio, Puola n = 112, Evankeeminen lukio, Puola n = 31 ja Teuvan lukio, Suomi n = 21). Lisäksi on syytä huomata, että puolalaisessa otoksessa miehet ja naiset ovat tasapuolisesti edustettuina, mutta suomalainen otos koostuu yhtä naista lukuun ottamatta miehistä.

Yhteenvetona todettakoon, että puolalaisten lukionuorten yrittäjyysintentioneiden aineistossa yrittäjyysintentioneiden käynnistämiseen seuraavien 1-2 vuoden aikana on suurempi kuin suomalaisten lukionuorten. Yrittäjyysroolit ovat samankaltaisia, vaikka yrittäjyysaiheet ovat erilaisia maiden edustajien välillä. Erittäin merkitseviä eroja Suomen ja Puolan välillä esiintyi siinä, että puola-

laiset toisen asteen opiskelijat keskittyivät ammattitaidon kehittämiseen pystyäkseen käynnistämään oman yrityksen. Samoin aktiivisuus korostui: liiketoimintamahdollisuuksien etsiminen aktiivisesti osoitautui tilastollisesti erittäin merkittäväksi eroksi. Tämän lisäksi puolalaiseen kulttuuriin kuului tilastollisesti merkitsevä erona myös yhteistyökumppaneiden etsiminen liiketoiminnan käynnistämiseksi.

Tämä haastaa toisen asteen koulutuksen kehittämään tapoja tukea niiden opiskelijoiden yrittäjyysintentoita, jotka kokevat uuden liiketoiminnan ja yritystoiminnan kehittämisen kiinnostavina aiheina. Samalla yrittäjyyskasvatus kansallisesti Suomessa etsii rooliaan: yksittäiset toisen asteen kouluttajat, jotka ovat profiloituneet ja onnistuneet erinomaisesti yrittäjyyskasvatuksessa ovat vieneet eteenpäin yrittäjyyspedagogiikan kehittämistä. Toisaalta, yrittäjyydellä on usein vapaavalinnaisuuden ja harrastuneisuuden rooli toisen asteen koulutuksessa, jolloin vain aktiivisimmat poikkeustapaukset osallistuvat yrittäjyysprojektipintoihin. Yleisimmin, yrittäjyys puuttuu vielä useimmista toisen asteen koulutusorganisaatioiden opetustarjonnasta. Koulutuspoliittisesti arvioitaneen tulevaisuudessa sitä, mikä rooli yrittäjyyskasvatuksella on laajemmin eikä vain siihen erikoistuneissa toisen asteen koulutusorganisaatioissa. Useat tutkimukset, tämä niihin lukeutuen, osoittaa että kansainvälisessä vertailussa toisen asteen opiskelijoiden yrittäjyysintento on varsin matala. Tämä heijastaa palkkatyön kulttuuria ja ehkä laajemminkin sitä, että yrittäjyys koetaan poikkeuksesta urana muiden ammattien joukossa eikä niinkään asenteena, ajatusmallina, ja useiden työmahdollisuuksien kenttänä.

Lähteet

Arenius, P. & Autio, E. 1999. GEM Global Entrepreneurship Monitor. Kansakuntien yrittäjyys potentiaali. Kymmenen maan välinen vertaileva tutkimus. Suomen osaraportti. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Culminatium.

Arenius, P., Autio, E. & Kovalainen, A. 2005. Gem 2004. Global Entrepreneurship Monitor, Suomen yrittäjyysaktiivisuustutkimuksen keskeisiä tuloksia. Turku: Turun Kauppakorkeakoulu.

Audet, J. 2004. A Longitudinal Study of the Entrepreneurial Intentions of University Students. Vol. 10. No. 1, 3-15.

Bell, J., Callaghan, I., Demick, D. ja Scharf, F. 2004. Internationalising Entrepreneurship Education. Journal of International Entrepreneurship. Vol. 2, 109-124.

Bird, B. 1988. Implementing Entrepreneurial Ideas. The Case for Intention. Academy of Management Review 13:3.

Bird, B. 1992. The Operation of Intentions in Time. The Emergence of the New Venture. Entrepreneurship Theory and Practice 17.

Brigham, K.H., De Castro, J.O. & Shepherd, D.A. 2007. A Person-Organization Fit Model of Owner-Managers' Cognitive Style and Organizational Demands. Entrepreneurship Theory & Practice. January, 29-51.

Collins, L., Hannon, P.D. & Smith, A. 2004. Enacting Entrepreneurial Intent: The Gaps between Student Needs and Higher Education Capability. Education + Training. Vol. 46. No. 8/9, 454-463.

Dimov, D. 2007. From Opportunity Insight to Opportunity Intention: The Importance of Person-Situation Learning Match. Entrepreneurship Theory & Practice. July, 561-583.

Fiet, J. 2000. The Pedagogical Side of Entrepreneurial Theory. Journal of Business Venturing. Vol. 16, 101-117.

Havusela, R. 1999. Kulttuuri - yrittäjyyden kehto. ACTA WASAENSIA NO 66 Liiketaloustiede 25. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasa.

- Henderson, R. & Robertson, M. Who Wants to be an Entrepreneur? Young Adult Attitudes to Entrepreneurship as a Career. *Career Development*. No. 5/6, 279-287.
- Huuskonen, V. 1989. Yrittäjäksi ryhtyminen motivoitumis- ja päätöksentekoprosessina. Käsi-teanalyttinen tutkimus yrittäjämotivaation syntyyn vaikuttaneista seikoista ja motivaation kytkenästä yrittäjäksi ryhtymiseen. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 1:1989.
- Huuskonen, V. 1992. Yrittäjäksi ryhtymisen. Teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun laitoksen julkaisuja A - 2:1992.
- Johannisson, B. 1987. Entrepreneurship and Creativity on Dynamic Environments for Small Business. *Rapporter från Högskolan i Växjö*. Ser. 1. Ekonomi och Politik 7.
- Kalmi, P. 2002. "The Operations of Finnish Firms in Poland". 2002 Business in Poland Experiences of Finnish Companies in Doing Business in the Largest Eastern EU Candidate Country. Teoksessa K. Liuhto (toim.) *Studies in Industrial Engineering and Management* (No 18). Lappeenranta: Lappeenranta University of Technology, 314-360.
- Kreuger, N.F. Jr., Reilly, M.D. & Carsrud, A.L. 2000. Competing Models of Entrepreneurial Intentions. *Journal of Business Venturing*. Vol. 15, 411-432.
- Kyrö, P. 1997. Yrittäjyyden muodot ja tehtävä ajan murroksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Köppä, T. ja Tauriala, J. 1990. Kilpailutalous vai huolenpidon yhteiskunta. Opiskelevan nuorison näkökulma työhön, yrityselämään ja osuustoimintaan. Pellervo-seuran markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 34. Helsinki.
- Laitila, T. 2006. Suupohjan alueen nuorten elinoloja kokeva kysely 2006.
- Laitinen, Y. 2002. "Experiences of Working as a Finnish Manager in Poland". *Business in Poland - Experiences of Finnish Companies in Doing Business in the Largest Eastern EU Candidate Country*. Teoksessa K. Liuhto (toim.) *Studies in Industrial Engineering and Management* (No 18). Lappeenranta: Lappeenranta University of Technology.
- Melin, K. 2001. Yrittäjyysintentiot ja niiden taustatekijät Virossa ja Suomessa. Vertailukohtena eräissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret kummassakin maassa. *Liiketaloustiede* 37. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasa: Vaasan yliopistopaino.
- Nevanperä, E. 2003. Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemuksista sekä yrittäjyysopetuksen opetus suunnitelman kehittämisspyrkimyksistä. Jyväskylä.
- Nyysölä, K. 1996. Työvoimakoulutus ja akateeminen työttömyys. *Koulutussosiologian tutkimusraportti* 34. Turku: Turun yliopisto.
- Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Väitöskirja. Jyväskylä *Studies in Business and Economics*.
- Paakkunainen, K. 2007. Alkaisinko yrittäjäksi? Tutkimus nuoreten yrittäjyyspoliittisista kirjoituksista, ja asenteista. Yksityisyrittäjien säätiö, Koulun Kerhokeskus-koulutyon tuki ry ja Nuorisotutkimusverkosto. *Verkkojulkaisuja* 11. Helsinki.
- Pacek, K. 2006. Kulttuurierot ja kielimuuri valtanäkökulmasta suomalaispuolalaisessa työyhteisössä. Helsingin yliopisto.
- Paunikallio, M. 1998. Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta, asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisusarja B:17. Seinäjoki.
- Peltonen, M. 1986. Yrittäjyys. Keuruu: Otava.
- Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. Oppimismotivaatio. Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Aavaranta-sarja n:o 29. Keuruu: Otava.
- Peterman, N.E. & Kennedy, J. 2003. Enterprise Education: Influencing Students' Perceptions of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory & Practice*. Winter, 129-144.
- Pihkala, J. 2008. Ammattikorkeakoulutuksen aikaiset yrittäjyysintentioiden muutokset. Opetusministeriön julkaisuja 2008:1.

- Pirilä, H. 2004. Baltic Business Network Puolan markkinoille? Katsaus Puolan talouteen ja liiketoimintaympäristöön Pan-Eurooppa Insti- tuutti. Kesäkuu.
- Pittaway, L. & Cope, J. 2007. Entrepreneurship Education: A Systematic Review of the Evidence. *International Small Business Journal*. Vol. 25, 479-510.
- Rasmussen, E.A. ja Sørheim, R. 2006. Action-based Entrepreneurship Education. *Technovation*. Vol. 26, 185-194.
- Robbins, S. P. 1983. *Organizational Behavior: Concepts, Controversies and Applications*. New York: Englewood Cliffs.
- Ruohotie, P. & Koiranen M. 1999. Yrittäjyys ja oppiminen. Jyväskylän yliopisto.
- Ruohotie, P. 1977. Opettajien työmotivaatio. Teoreettinen viitekehys opettajien työmotivaation tutkimiseksi. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Julkaisusarja A: tutkimusraportti n:o 13.
- Sagie, A. & Elizur, D. 1999. Achievement Motive and Entrepreneurial Orientation: A Structural Analysis. *Journal of Organizational behavior*. Vol. 20, 375-387.
- Sang, M.L., Daesung, C. & Seong-Bae, L. 2005. Impact of Entrepreneurship Education: A Comparative Study of the U.S. and Korea. *International Entrepreneurship and Management Journal*. Vol. 1, 27-43.
- Seikkula-Leino, J. 2007. Opetussuunnitelma- uudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007:28.
- Shepherd, D.A. & Krueger, N.F. 2002. An Intentions-Based Model of Entrepreneurial Teams' Social Cognition. *Entrepreneurship Theory & Practice*. Winter, 167-185.
- Vesalainen, J. & Pihkala, T. 1998. Motivation and Entrepreneurial Intentions. University of Vaasa. Monistettu työpaperi.
- Virolainen, M. & Valkonen, S. 1999. Nuorisoasteen koulutuskokeilut joustavuuden näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimuslustoista 3.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. 1999. Vastuullinen opiskelija avoimessa koulussa? Tutkimus opiskelemisesta nuorisoasteen koulutuskokeiluissa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimuslustoista 2.
- Wilska, T-A. 2007. Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 44. Helsinki: Edita.
- Wilson, F., Kickul, J. & Marlino, D. 2007. Gender, Entrepreneurial Self-Efficacy and Entrepreneurial Career Intentions: Implications for Entrepreneurship Education. *Entrepreneurship Theory & Practice*. May, 387-406.